

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתימת סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 5775333-03

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 820

מסכת כתובות ו' - י"ב ♦ אבות ג', ג' - ג', ז'

בס"ד, י"ט שבט תשע"ה

השבוע בגליון

- ♦ מעשה הקידושין אינו מצווה
- ♦ חתן שקידש את הכלה לפני הברכה
- ♦ מי יברך ברכת האירוסין?
- ♦ ברכת "יוצר האדם"

♦ מדוע ברכת אירוסין ארוכה ומפורטת?

- ♦ מבוא למסכת כתובות
- ♦ "עיקר כתובה" ו"תוספת כתובה"
- ♦ מי מכין את סעודת החתונה?
- ♦ ברכת האירוסין - ברכת המצוות או ברכת השבח?

דבר העורך

אלה תולדות חיי

קולו הצרוד מוסיף נופך עמוק לסיפור. "לא שמעת על ההוא שעמד לכתוב...?" - "לא".
- "אז תשמע".
- "זהו בעצם זמרי נוגה, מן הסוג שאי אפשר לו ללחן בלא המילים, ואי אפשר להן למילים בלא הלחן. כמו גוף ונשמה. המילים מעניקות עומק ללחן והוא גומל להן בגגות שיש בה כדי להרטיט את הלב. מכל מקום, אני מקווה כי גם הקוראים יצליחו להלחין במוחם את המנגינה המתאימה". הוסיף לפני שהתחיל לספר.
"נסה לאתר בזכרוןך מנגינה נוגה, איטית, היפה לשעת בין הערביים, בצילו של עץ מאדם משמש שוקעת. שממה. אתה, העץ והשמש הגועלת. איש אינו עובר, ציפור אינה מציצת. אתה רשאי לעצום את עיניך בחופשיות, להשען לאחור על הגזע, להרפות את שרירך ולפזם את המשפט הבא, כך תכנס ראשך ורובך להווייתו":
"בחדר קטן ואפור כתלים, יושב איש זקן וסב.
יושב איש זקן, יושב וחושב, ועושה את חשבון חייו... חושב עוד מעט ויבוא הקץ, מה ידעו הנכדים על אודותי? נוטל גליון ורושם בראשו **אלה תולדות חייו**."
אי שם, בכפר קטן, או בעיר גדולה - אין זה משנה כלל ועיקר, כי סיפורנו מתרחש בכל העולם - ישב איש זקן והביט בעץ בעד חלונו. הוא נוהג כך כבר שישים שנה, מן היום בו השתכן בבית זה, אך בניגוד לשנים קודמות יש לו עתה זמן די והותר כדי להתבונן בעץ שעוה ממושכות **באותן** שעות נרקם במוחו רעיון שהיה בו כדי לעניין אותו ולהכניס ריגוש לחייו, ואף לעניין את הדורות הבאים, כך חשב. כתיבת תולדות חייו. התרגשותו הובילה אותו לנשט מיד אל המשימה, בלא שיהיה סיפק ביזו לנתח בינו לבינו אם רצונו להנציח את תולדותיו בכתביה נובע ממקום עמוק בתת-הכרתו, כביכול בכך הוא נאחז

מבוא למסכת כתובות

מסכת כתובות עוסקת במחוייבויות הנוצרות מקשר הנישואין, על פרטיהן. הנושא אשה זוכה בענייני ממון שונים, כגון, במלאכתה, באכילת פירות מנכסיה, ועוד. מאידך, הוא מתחייב לה חיובי ממון שונים, כגון, מזונות, ביגוד, רפואה, פדיונה משבי, קבורתה, ועוד. מסכת כתובות, כשמה, עוסקת גם ב"כתובה". בשטר ה"כתובה" נכתבים התחייבויות הבעל לאשתו.

לרגל תחילת מסכת כתובות, נתמקד במושגים אחדים.

"עיקר כתובה" ו"תוספת כתובה": חכמים תקנו שהנושא בתולה יתחייב בכתובתו מאתיים זוז, והנושא אלמנה מאה זוז. הבעל מתחייב, כי אם יגרש את האשה, או ימות לפניו, ישולם לה סכום זה מנכסיו. אם רצה הבעל, הוא רשאי להתחייב סכום גבוה יותר המכונה "תוספת כתובה" יש לציין, כי קיימת מחלוקת אם חיוב כתובה לבתולה הוא מדרבנן או שיש לו מקור בתורה. בכך נעסוק בגליון הבא, א"ה.

"נכסי צאן ברזל": בכתובה רושמים גם את ערך הנכסים שהביאה עמה האשה כנדוניה. עם גירושיה, או התאלמנותה, גובה האשה את ערכם מנכסי הבעל. נכסים אלה מכונים "נכסי צאן ברזל", לפי שערכם קבוע, קשיח כברזל, אינו נע ונד לפי התייקרות הנכסים או ירידת ערכם, השבחתם או בלותם, אלא עליו לשלם את ערך שוויים בעת הנישואין [שם: צאן ברזל בא להם, ככל הנראה, לפי שרוב העיסקאות מסוג זה נעשו בצאן, שהרועה קיבלם תחת אחריותו תוך התחייבות להחזיר לבעלים את ערכם כבשעת קבלתם. ראה רש"י בבא מציעא סט/ב ד"ה "אין מקבלין"]. הכתובה משמשת גם כשטר ראייה ביד האשה, שכל עוד הכתובה בידיה אין הבעל, או יורשיו, יכולים לטעון כי כבר נפרעו חובותיה.

"נכסי מלוג": האשה באה עם נכסים, הן נכסי דלא נידיי והן מיטלטלים, הבעל זכאי ליהנות מן הרווחים המופקים מהם, אולם גופם, הקרן, נותר שייך לאשה והם אינם בבעלותו. זכותו של הבעל ליהנות מן הרווחים מוגבלת - כל עוד הם נשואים בלבד [השם "מלוג" מתפרש מלשון תלישה, כלומר, שתולש - נוטל את הרווחים, אך את הקרן מותיר בעינו. כך רווח הביטוי "מליגת הראש" על הסרת שער ראש הבהמה, שתולשים שערותיה מראשה - "הערוך" ערך "מלג". אולם ראה שם פירוש נוסף, כי שורש המילה "מלוג" הוא מן השפה היוונית, ומשמעותה - דיבור. כלומר, נכסים שהסיכום על אודותם הוא בדברים בלבד ולא בשטר הכתובה].

צעילוי נשמת

הר"ר **יצחק איזנברג** ז"ל
ב"ר מרדכי ז"ל
נלב"ע י"ח שבט תשנ"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **שמעון פלס** ז"ל
ב"ר אליהו ז"ל
נלב"ע כ"א שבט תשס"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **שרה סיבוני** ע"ה
בת אסתר ע"ה
נלב"ע כ' שבט תשס"ה
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידנו
הר"ר **שמעון סיבוני** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

א"מ הר"ר **אברהם נח ליפסקר** ז"ל ב"ר יצחק מאיר יהודה הלוי ז"ל נלב"ע ו' באדר תשנ"ח
א"מ מרת **שרה ליפסקר** ע"ה ב"ר חיים יוסף זלובסקי ז"ל נלב"ע כ"א שבט תשנ"ט
תנצב"ה

כל הדינים הללו מתבארים לפרטיהם בסוגיות מסכתנו, עם יתר החיובים שבין בעל לאשתו. בנלווה להם מתבארים עניינים המסתעפים מהם, כגון, אפשרות ויתור על זכויות אלה; כיצד יש לנהוג בהתגלע ויכוח בין הבעל לאשה על אודות מצב נכסיה בעת נישואיהם ועוד; אופן גביית הכתובה ועוד.

במסכתנו גם מתבארים דיני אונס ומפתה, ו"מוציא שם רע".

מלבד השאלות הממוניות, עוסקת המסכת גם בפרטי זכויות האב בבתו; דיני קיום שטרות; הזמנים הראויים לנישואין, ועוד.

ידוע בשם קדמונינו, כי מסכת כתובות מכונה "ש"ס קטן", לפי שהיא אוגדת בחובה נושאים שונים מגוונים מכל ענפי התורה.

מתבארים בה דיני **ברכות** אירוסין, נישואין, וכן ברכת אבלים; סוגייה ארוכה עוסקת בדין "דבר שאינו מתכוון" לגבי **שבת**; ענייני אבלות - השייכים ביסודם למסכת **מועד קטן** - כאשר אירע לחתן או לכלה עניין של אבילות בימי שמחתם; ענייני **נדרים** בקשר לבעל ואשה שהדירו זה את זה; עניינים רבים הקשורים ל**גיטין** ותנאיהם; סוגיות חשובות, כ"ק"ם ליה בדברה מיניה" [=המתחייב עונש מיתה ומלקות, וכן המתחייב עונש מיתה וממון, או מלקות וממון - נידון בעונש החמור בלבד], וכן בדיני ממונות של תפיסות ממון, מוחזקות, שטרות וטענות הקשורים למסכתות **בבא קמא** ו**בבא מציעא**; ועוד.

ידיעת המסכת אוצרת בכנפיה ידיעה רחבה בתלמוד כולו. הלומד את מסכתנו רוכש ידע כללי נרחב בנושאים יסודיים ביותר ועמוקים.

מסכתנו מסיימת בדיני ארץ ישראל, חיבתה, מצוות ישובה, ובעתיד המזהיר הצפוי לה בבוא הגואל, בעגלא ובזמן קריב, אמן.

דף ג/ב שיהא אדם טורח בסעודה שלשה ימים אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת

מי מכין את סעודת החתונה?

גמרתנו מזכירה בסוגיות אחדות את הנהוג שרווח בתקופת התלמוד, כי עול הכנת סעודת החתונה הונח על כתפי החתן. לעומת מנהג קדום זה, נהגו באירופה בדורות האחרונים שהוצאות החתונה מומנו על ידי אבי הכלה, כפי שמציין בעל "ערוך השולחן" (אבן העזר סימן ס"ד סעיף י"ב) במנותו את מנהגי הנישואין.

לשינוי המנהג יש השלכות אחדות, ביניהן, במקרה שלא סוכם בין הצדדים מי ישא בהוצאות סעודת החתונה, האם רשאי צד הכלה לדרוש מן החתן שיערוך כראוי את הסעודה, וכן להיפך, אם יכול החתן לדרוש מצד הכלה לשאת בהוצאה זו. בתקופה בה נהגו שהחתן עושה את הסעודה - ניתן לכופו על כך, ובזמן שנוהגים כי צד הכלה עורך את סעודת החתונה - צד החתן יכול לכפות את צד הכלה לממן את ההוצאות ("ערוך השולחן" שם, ועיי"ש פרטים נוספים. ועיין גם ב"באר היטב" אהע"ז סימן י"ו ס"ק ג', נפקא מינה נוספת לדעת ראשונים אחרים).

השאלה המתבקשת היא, מדוע שינוי ישראל ממנהג הגמרא?

הגה"ק רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב, כותב בספרו "ברכה משולשת" על המשניות (חולין פרק ה' משנה ג'), ששמע מאת אחד המשמשים את רבי לוי יצחק מברדיטשוב, שרבנן סבוראי הם שביטלו את סעודת החתן. טעם הדבר, לפי שבסעודת חתן יש להרבות בשמחה עד למאד, כפי שאמרו חז"ל (ברכות ו/ב) ש"כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות", חששו רבנן לבסוף יבואו לידי חטא, ולפיכך ביקשו למעט את השמחה. כדי שלא יעברו על "כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו", הנהיגו שתהא זו סעודת כלה ולא סעודת חתן.

כך גם כתב בספר "פסקי תשובה" (סימן קצ"ד בהערה) בשם ה"שפת אמת", שמטעם זה אין נוהגים שהחתן עורך את הסעודה, כדי שמי שלא ישמח את החתן מסיבה כלשהי, לא יעבור בחמשה קולות.

ראוי לציין, כי בדברים אלה יש חידוש גדול, לפיו "סעודת חתן" היינו סעודה שעורך החתן בדווקא, ולא כפי הפשטות שהכוונה לסעודת נישואין, בלא הבדל מי מממנה.

מנהג זה רווח רק במדינות אירופה, אך רבי רחמים ניסים פלאג'י, רבה של איזמיר שבטורקיה, כותב בספרו "יפה ללב" (ח"ד סימן נ"ו ס"ק א'): "אולם, במדינות שלנו, רובא דרובא שאבי החתן או החתן עושה הסעודה של החופה בבית החתן", כמנהג התלמוד הקדום.

דף ז/ב ברכת האירוסין מאי מברך

ברכת האירוסין - ברכת המצוות או ברכת השבח?

בעת החופה, לפני מעשה הקידושין, הרב מסדר הקידושין מברך את ברכת האירוסין: "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו, וציוונו על העריות, ואסר לנו את הארוסות, והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין. ברוך...".

בכדור הארץ ולפתו, אחיזה שיש לה משמעות גם לאחר שראותיו יחדלו לסגן עבדו חמצן, או שמא עצם העלאת זכרונות מימים עברו מרתקת אותו ומשכת אותו כחבלי קסמים אל ימי הילדות והנעורים.

כך או כך, כעבור שעה קלה היתה הקסת אחוזה במיומנות בין אצבעותיו, וכרית דיו כרסתנית וגדושה ניצבה לצידו מוכנה להפוך את מחשבותיו למילים ואת הרהוריו למשפטים. על השולחן כבר הכין מעטפה עליה כתב: "לילדי ולנכדי היקרים לי מכל! במעטפה זו תמצאו את קורות חיי. באהבה רבה...".

בתנועה רבת טקס הוא נעץ את קסתו בכרית הדיו והחל לסלסל בראש הגליון "**אלה תולדות חיי**". עם כל אות עלו בו זכרונות חיים מילדותו הצעירה; מימי התבגרותו; הסבים והסבתות שכבר אינם; ההורים המנוחים; אחיו ואחיותיו. חבריו. אה... הקסת נשמטה מידי בלא משים והוא נתן לזכרונות להציף את ישתו. **הערב** ירד זה מכבר. **חייבים** להתחיל.

ביד נחרצת פחות-מה שוב נעץ את הקסת בכרית והחל לרשום את המעשה הראשון שידוע לו כי עשה בחייו. סיפרו לו כי בגיל המשנה חודשים הוא הצליח ל... ידו נשמטה.

לא על ימי ינקותו לא יכתוב. חרוטים בזכרונו מעשי משובה אחדים שהעלו חיך על פנים שהיו צעירות לפני שמונים שנה, אך מה להם ול"תולדות חיי"? כל יונק עושה דברים אלה ואחרים. הוא ליטף בחדווה את הקסת עת נזכר בתמונה הראשונה שנחקקה בזכרונו; הוא, שני אחיו ואמו, בשדה הפתוח, רועים להקת אוזנים מן השדה אל הבית. "לול קטן בנה אבי בפאתי חצרנו, למגורי להקת האווזים". הוא פסק לרגע מכתבתו כשהופתע לטובה מכושר כתיבתו הקולחת. "היה זה יום שני, או יום שלישי, כשיצאתי עם אמה ושני אחי...".

לא על ימי ילדותו לא אכתוב. רעיתי אוזנים. נו. את מקומו של רגש הסיפוק שאחז בו רגעים אחדים לפני כן, מילאה תחושת תהיה. הוא יודע לכתוב, אבל מה? **נוכבים** בהירים נצצו מבעד לחלוננו. דממה שררה במרחבים. הוא וזכרונותיו והגליון הריק. **ימי** ילדותו. גם עליהם לא כתב. הוא התחיל, "נראה היה לי כי השמש צוחקת איתי בשעה שהוריי הובילוני לראשונה בחיי לבית הספר. מכל עבר צעדו ילדים מאושרים...", אך הפסקי. זה קורה כל שנה, בכל העולם, לכל הילדים. תולדות חיי??? מה מיוחד בהם? **ימי** בחרותו היו מרתקים יותר. עד שיעצום את עיניו לנצח יזכור את השיט הראשון במי הים הסוערים, שכמעט וכתבוהו והטבעוהו. זמן לא רב אחר כך חולץ ממלתעותיו של תנין.

"**שינוי** החדות של התנין היו קרובות מתמיד", החל לכתוב במרץ. "לראשונה התוודעתי לפער העצום שבין מלתעותיו כאשר הוא זינק לעברי. באותם רגעי אימה...".

שוב נשמטה הקסת. נו. תנין. תולדות חיי???

תקופת התבגרותו, נכתבה ונמחקה, ועל אותן שורות מוחקות החל לכתוב את קורותיו כפועל צעיר, שוב מחק וכתב על התמונות לאחראי מחלקת הבקרה, ושוב מחק וכתב על נישואיו והולדת ילדיו, ושוב מחק. זה קורה לכולם, זה יקרה לכולם. ותולדות חיי? **כתבתי** יד רועד ומאוכזב כתב על הגליון ריוו המחוקות את התרגשותו מלידת נכדו הראשון; יומו הראשון והמשוחרר עם יציאתו לגימלאות, ושוב מחק. **אור** הבוקר הציץ אל החדר, ראה את שראה וחזר לאחוריו. הותירו באפלוליות. **והלחן** הנוגה מסיים לספר... "עם בוקר מצאו אותנו, רכון בלא רוח חיים, ראשו על גליון גדול, מחוק וריק, שבתחילתו כתוב: "**אלה תולדות חיי**"...".

★ ★ ★

זה לא שיר. זו מציאות.

אך לא עברונו. עמנו זכה במתת-קל, "חיי עולם נטע בתוכנו". ניתנה לנו הזכות והחובה לרשום בעולם חולף את תולדות חיינו הנצחיים. **וכך** כותב רבינו רבי ישראל הכהן מראדין זצ"ל: "רצה הקב"ה לזכות את ישראל שיהיו חיים לעתיד לבוא חיי הנצח, וזה אי אפשר להשיג אלא באמצעות התורה שהיא מקור החיים... וכמו שאנו אומרים 'וחיי עולם נטע בתוכנו'. ולהיפך ח"ו, מי שפורש עצמו ממנה הוא פורש עצמו ממש מן החיים...".

בלב כל יהודי מקנן רצון עמוק לרכוש אחיזה בעולם הנצח, אחיזה רבה ככל האפשר. יש והרצון מוכסה

כגחלים עמומות ויש והוא מאיר כשלהבת תאבת חיים. עבור כולם נרקם הפרוייקט "ותן חלקנו", הנושא בכנפיו הזדמנות להוסיף אחיזה בעץ החיים. **אלה תולדות חיינו.**
לפרטים, הנך מוזמן לפנות למוקד מאורות הדף היומי 03-5775333.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

צעילוי נשמת

הר"ר **אברהם יוסף אפרים**

הלוי ז"ל

ב"ר חיים בצלאל ז"ל
נלב"ע י"ט בשבט תשנ"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידינו

הר"ר **ישראל לוי ומשפ' שיחיו** - בני ברק

צעילוי נשמת

הר"ר **אליעזר וידר ז"ל**

ב"ר יצחק ז"ל

נלב"ע כ"א בשבט תש"ם

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידינו

הר"ר **דב וידר ומשפ' שיחיו** - נתניה

צעילוי נשמת

הר"ר **יחזקאל עקשטיין ז"ל**

ב"ר דוד ז"ל

נלב"ע כ"ד בשבט תשס"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת

הר"ר **דוד אקשטיין שיחיו** - בלגיה

לעילוי נשמת

מרת **רבקה זלדה פרידמן ע"ה**

ב"ר שלמה זלמן ז"ל נלב"ע כ"ג בשבט תשס"ח

תנצב"ה

הונצחה ע"י ילדיה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **מנחם לוי ז"ל**

ב"ר משה ז"ל

נפטר ביום הולדתו ה-פ"ו, כ"ג בשבט תשע"א

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שרה מרגלית ע"ה**

(לבית גוטמן) ב"ר יעקב ז"ל

נלב"ע י"ט בשבט תשס"ה

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

גדולי עולם, מתקופת הראשונים, נחלקו על אודות מהותה של ברכה זו, כלהלן.

מדוע ברכת אירוסין ארוכה ומפורטת? שאלה רבתי שוטח הרא"ש בסוגייתנו (סימן י"ב), מדוע אין מברכים בפשטות "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לקדש אשה"? זאת ועוד, תמה הרא"ש, מדוע נתקנה ברכה זו באריכות ובתוספת שאינן בנמצא ביתר ברכת המצוות, וכגון, הכי מברכים בברכת השחיטה "שאסר לנו אבר מן החי"? מדוע בברכת האירוסין מזכירים את האיסור ופרטים נוספים באיסור עריות ואת ההיתר שנעשה על ידי חופה וקידושין?

לאור תמיהותיו אלו מבאר הרא"ש, כי ברכת האירוסין אינה "ברכת המצוות", אין היא ברכה על קיום מצווה, אלא "ברכת השבח". ברכות השבח לא נתקנו על מעשה מסויים אלא הן שבח כללי שתקנו חז"ל ללברכו בזמן ובמצב מסויים. בברכת האירוסין אנו מודים ומשבחים, איפוא, על שהבדילנו מן העמים בדיני נישואין, ולשם כך עלינו לפרט את השבח.

מעשה הקידושין אינו מצווה: קביעתו זו של הרא"ש אינה רק למהותה של הברכה אלא למהותו של מעשה. כלומר, הרא"ש נוקט כי מעשה הקידושין אינו מצווה! שכן, מצווה אחת יש, פריה ורביה, שקיומה בפועל אינו מותנה בקידושין, אלא שכדי לקיימה יש לקדש את האשה [גם תנאי זה אינו הכרחי, עיין שם. וראה מה שביאר את החילוק בין קידושין לשחיטה שנתקנה בה ברכת המצוות].

לעומתו, הרמב"ם (הלכות אישות פרק ג' הלכה כ"ג) חולק על הרא"ש מכל וכל. הרמב"ם סובר כי ברכת האירוסין היא ברכת המצוות, לפי שמעשה הקידושין עצמו מעשה מצווה הוא (ועיין עוד בספר המצוות עשה רי"ב - רי"ג).

שתי השלכות הלכתיות רבות משמעות תלויות במחלוקת זו.

חתן שקידש את הכלה לפני הברכה: האחת, אם אירע שהחתן קפץ ואמר "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל", ומסר לה את הטבעת, בטרם בירכו ברכת האירוסין, הניתן לברכה כעת? ובכן, הרמב"ם (שם) כותב מפורשות: "ואם קידש ולא בירך - לא יברך אחר הקידושין, שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה - כבר נעשה", כבר התקיימה המצווה. ברם, לדעת הרא"ש, שברכת השבח היא, יתכן שניתן לברכה גם לאחר מסירת הטבעת שהרי עדיין המעמד מתקיים, ואין זו ברכה על גוף המצווה אלא לשבח לקב"ה שנתן לנו את מצוותיו [וראה ברא"ש שהביא דעה שאף לכתחילה ראוי לעשות כן. אולם, עיי"ש בקרבן נתנאל שאין כן דעת הרא"ש].

מי יברך ברכת האירוסין? ההשלכה הנוספת היא, מי יברך את ברכת האירוסין. הרמב"ם (שם) כותב: "כל המקדש אשה... צריך לברך...". הוא עצמו מברך, שהרי ברכת המצוות היא, ואין אדם מברך ברכת המצוות עבור חברו. לעומת זאת לדעת הרא"ש שברכת השבח היא, יתכן שנתקנה הברכה שיברכוה בזמן האירוסין, יהיה מי שיהיה, ולא דווקא החתן עצמו. ואכן הריטב"א הנוקט גם הוא כשיטת הרא"ש, שברכת האירוסין אינה ברכת המצוות, מוכיח את שיטתו ממנהג העולם שמסדר הקידושין מברך ולא המקדש, והרי אין בנמצא ברכת המצוות נוספת שמברך אדם עבור חברו המקיים את המצווה, אלא מקיים המצווה עצמו הוא המברכה. על כרחך שזו ברכת השבח שנתקנה לאמירה במעמד החופה, אך לאו דווקא על ידי החתן.

אנו נוהגים שמסדר הקידושין הוא המברך את ברכת האירוסין, כפי שפוסק הרמ"א: "ויש אומרים דאחר מברך... וכן נוהגים". מנהג זה מבוסס על דעת הרא"ש הנזכרת (עיי"ש בדרישה).
 האם מנהגנו אינו תואם לשיטת הרמב"ם שכתב כי המקדש יברך?

ובכן, הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל כותב ("הר צבי" י"ד סימן א'), כי גם לדעת הרמב"ם יכול אחר לברך ולא רק החתן, זאת, לאור הכלל שבידינו, כי בברכת המצוות יכול אדם לברך עבור חברו מדין "ערבות", לפי שכל ישראל ערבים זה לזה. ואילו הרמב"ם שכתב כי המקדש עצמו צריך לברך, מתכוון למנוע מצב שאחר יברך בלא כוונה להוציא את החתן ידי חובה.

ראוי לציין, כי דבריו אינם בגדר חידוש וכבר בדברי הגאונים מצאנו כי כך נהגו שלא החתן מברך אלא אחר המברך בשליחותו של החתן (ראה תשובת ר"ש גאון בשערי צדק סימן מ"ה ומובא באנציקלופדיה תלמודית חלק ד' עמוד תכ"א).

אכן, יש ממסדרי הקידושין המדקדקים לומר לחתן לפני הברכה שיכוון לצאת בברכה, ובכך יצא גם ידי שיטת הרמב"ם ב"ברכת אירוסין".

דף ח/א ויוצר האדם

ברכת "יוצר האדם"

בגליון 189 עסקנו בהרחבה בשאלה, מדוע חלק מברכות השחר נוסחו על דרך השלילה, כגון, "שלא עשני גוי", "שלא עשני עבד", וכדומה, כלום לא היה ראוי יותר לברך "שעשני ישראל" ובכך לברך באופן חיובי?

רבי יואל סירקיש, הב"ח, עומד על כך בספרו והוא מביא, כי יש המתרצים לאור דברי חז"ל, "נח לו לאדם שלא נברא משנברא", כי מאחר שנח היה לו לאדם שלא יברא, כיצד יברך על בריאתו

באופן חיובי? לפיכך תקנו חז"ל את נוסח הברכה באופן הנוכחי, "שלא עשני גוי", לאמר, נח לי שלא נוצרתי, ועכשיו שנוצרת, ברוך ה' שאינני גוי או עבד. והנה, בסוגייתנו אנו למדים כי שתיים משבע הברכות שמברכים בסעודת נישואין היא "ברוך... יוצר האדם". הא כיצד? תשובות רבות נאמרו בדבר.

יש שחילקו בין ברכות השחר לברכות הנישואין. ברכות השחר, "שלא עשני גוי", "עבד", מכוונות למעלתו הרוחנית של היהודי שהתחייב במצוות. לגבי כך אמרו חז"ל כי נח לו לאדם שלא נברא משנברא, כי עם בואו לעולם הוא נכנס להתחייבות רוחנית שאינו יודע אם יזכה לעמוד בה. ברם, ברכת "יוצר האדם" אינה ברכה על מעלת הרוחניות אלא על גוף האדם. בעלי התוספות (יבמות סא/א) כותבים כי ברכת "יוצר האדם" כוללת אף את הנכרים, כלומר, כל אדם באשר הוא. מאחר שגוף האדם נהנה בעולם הזה, אין עילה לתקן ברכה זו על דרך השלילה אלא תקנוה בנוסח חיובי (מהרא"צ בריסק, אב"ד טשעקא, בקובץ אור ישראל י"ד עמוד קל"א).

אחרים כתבו חילוק אחר בין הברכות. ברכות השחר מתייחסות למברך עצמו, "שלא עשני...", לעומת שבע ברכות הנישואין המתייחסות ליצירת האדם. אין ספק כי יצירת האדם טובה, כך העיד הקב"ה עצמו בשלהי היום השישי לבריאת העולם: "וירא אלוקים את כל אשר עשה, והנה טוב מאד".

יש שהטעימו זאת בכך שחז"ל לא אמרו רע לו לאדם שנברא, חס וחלילה, וכי הבורא יתברך, שכל רצונו להטיב עם בראויו, עשה עמנו רעה שבראנו? אלא אמרו שנוח לו, היינו: קל לו, לאדם שלא נברא משנברא, משום שאין זה קל כל כך לנהוג כדבעי. אבל ללא ספק שעצם בריאתו, אם יזכה לפשפש במעשיו ולעבוד את ה' באמונה, הרי מצוותיו ומעשיו הטובים יחד עם זיכוך הגוף מעבירותיו יביאוהו לאושר עילאי עד אין קץ, אשר ודאי עדיף הוא על הכל. לפיכך, אף על פי שבאופן פרטי על האדם לזכור את החובה ואת הקושי הגשמי המוטל על כתפיו, ולפיכך אינו מברך על יצירת עצמו, אולם, נאה וגם יאה לברך על היצירה הכללית, ותוצאותיה הסופיות, שהן טובות ללא ספק, "יוצר האדם" (ראה "סוכת דוד").

אחרים השיבו בפשטות, כי ברכת "יוצר האדם" מתייחסת לבריאת אדם הראשון קודם החטא, כמבואר בסוגייתנו. על בריאה זו, לפני ששלט בו יצר הרע, וודאי נח לו שנברא.

ותן חלקנו

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות. חינם!
חייג עכשיו: 1-700-500-151
 או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

חדש! מסכת כתובות

עם הלכות שמיטה
לרגל שנת השמיטה

הדפסה מהודרת, אותיות מאירות
עיניים, צבע ייחודי להקלת הלימוד

משנה יומית מבוארת

להזמנת הגמרא: 1-700-500-151

